

Verlag Humanistisch Café - Populisme

Interessante en leerzame discussie op bijeenkomst Humanistisch Café van 21 februari over Populisme met dr. Koen Vossen

Koen Vossen

“De houdbaarheid van de liberale democratie in relatie tot het populisme”, dat was het motto van de eerste bijeenkomst van het Humanistisch Café van dit jaar. De inleider op de avond was Dr. Koen Vossen, politiek historicus en universitair docent te Nijmegen. Hij publiceerde onder meer over populisme in heden en verleden, waaronder een fascinerend boek over de PVV. De belangstelling op de avond in het Wijkcentrum Amadeus was met 45 aanwezigen groot.

“Waarom organiseert het Humanistisch Verbond een avond over Populisme” was de vraag die opkwam naar aanleiding van de aankondiging van deze bijeenkomst. Welnu, het Humanistisch Verbond is van mening dat door een aantal ontwikkelingen, zoals het Populisme, onze kernwaarden op het spel staan. We denken daarbij aan het maken van eigen keuzes, de regie op eigen leven, het dragen van verantwoordelijkheid voor jezelf en anderen, oog hebben voor de omgeving en voor anderen, verdraagzaamheid, gelijkwaardigheid en verbondenheid met anderen in de samenleving.

Populisme; is het een verschijnsel van alle tijden of is er iets anders aan de hand? Is het de eerste stap op weg naar een totalitair systeem? Hoe is de populistische trend te beïnvloeden en helpt de introductie van nieuwe vormen van democratische legitimatie daarbij?

In zijn inleiding ging Koen Vossen uitgebreid in op de kenmerken van het Populisme, mogelijke verklaringen voor de populistische tijdsgeest en hoe je er mee zou kunnen gaan.

Populisme is een populaire maar vage term en kent geen ideologische basis. Er bestaan geen partijstromingen die de term claimen. Populisme wordt ook wel omschreven als een “dunne ideologie”, die zich doorgaans tot een aantal zaken beperkt (b.v. anti-globalisering en anti-Islam). Bij Populisme gaat het vooral om de verhouding van het volk tot de elite. Zelfs premier Rutte heeft de term elite gebruikt in een recente uitspraak in het programma Buitenhof over “de witte wijn sippende Amsterdamse elite”. Wat is hier aan de hand? Wie behoren tot de elite? Media, rechtelijke macht, politieke partijen, bedrijfsleven? Kortom, een zeer rekbaar begrip, dat naar believen kan worden ingevuld.

In de perceptie van het Populisme wordt de bestaande politiek beschouwd als een moreel conflict tussen twee homogeen geachte groepen; een deugdzaam volk en een boosaardige elite. Het volk wordt gezien als de hoeder van “de oude waarden”. Het karakter van het volk vormt een eenheid en wordt niet al

te nauw omschreven, iedereen moet er tenslotte inpassen. Het volk is een rekbaar begrip en kan op verschillende wijzen worden ingekleurd, etnisch zuiver, cultureel en sociaal. De elite speelt onder één hoedje en de zgn. pluralistische samenleving is slechts schijn.

Populistische democratie onderschrijft wel de democratie maar, in tegenstelling tot de liberale democratie, niet zonder meer met de bijbehorende rechtsstaat. De meerderheid bepaalt, de minderheid wordt niet door de Grondwet beschermd. Naast de afkeer tegen internationalisering van buitenaf, kent het populisme ook weerzin tegen de internationalisering in de eigen samenleving, in de vorm van culturele of etnische minderheden. Populisme gaat vaak samen met verschijnselen als antisemitisme en/of anti-islam en ongelijke behandeling van vluchtelingen en migranten. De taal is volks, er bestaat een sterk geloof in de maakbaarheid van de samenleving. Als het volk het voor het zeggen heeft kunnen problemen makkelijk worden opgelost.

Hoewel het populisme een sterk volkskarakter kent, bestaat er in Nederland met de opkomst van Forum voor Democratie ook ruimte voor een intellectuele variant. Met b.v. het afzetten tegen de heersende elite, “tegen het heersende partijenkartel”, de eigenheid van het eigen volk, het wantrouwen tegen de heersende wetenschap over de opwarming van de aarde en het veranderend klimaat past de partij in de populistische traditie.

Vossen ziet in de huidige maatschappelijke ontwikkelingen een aantal al dan niet elkaar versterkende zaken die tot een grote belangstelling voor het populisme hebben geleid. Hij noemt de ontwikkelingen in de Europese Unie, complexe internationale context, afkalving van politieke partijen en de rol van vakbonden, ontzuiling, politieke - en corruptieschandalen alsmede de individualisering.

In de discussie komt vooral de vraag naar voren hoe we het populisme kunnen bestrijden. Hierop is geen eenduidig antwoord te geven. Vossen relateert de betekenis van het populisme: “Als het jeukt moet je vooral niet te veel krabben. Probeer het te beschouwen als een niet te beïnvloeden (natuur) verschijnsel zoals het weer”. Vossen ziet weinig heil in klassieke bestrijding, dat kan zelfs eerder contraproductief werken. Nieuwe vormen van democratische legitimatie, zoals referenda, kunnen een positieve bijdrage leveren maar helpen niet om populistische mechanismen te doorbreken.

Vossen beschouwt het populisme in Nederland niet als een groot gevaar. Nederland kent een robuuste beschaving en bezit een sterke democratische traditie. De grote meerderheid van de mensen is uiteindelijk zeer tevreden. Die tevredenheid is een groot goed. Het laat onverlet dat we als het om onze kernwaarden gaat, zoals gelijkwaardigheid op het terrein van religie, sekse en afkomst, steeds de maatschappelijke ontwikkelingen met een positief kritische blik tegemoet treden.

Marjan Duijm en Jan Kammeyer, 28.02.2019